

SZOCIALIZMUS, GNÓZIS ÉS OPPOZÍCIÓ¹

A gnózis szerepe és jelentősége Szabó Lajos szellemi fejlődésének genézisében még nagyobb, mint eddig általában feltételeztük. Schmitt Jenő Henrik a marxizmus felfelé oldása volt Szabó Lajos szellemi pályáján. Marxizmusának szerves folytatása. „Aufhebung”. Szabó Lajos halmazelmélet kritikája² és matézis-opciója Schmitt gnózisának asszimilálása. De ez még csak a gnózis Szabó Lajos számára adott aktualitásának személyes vetülete. Van azonban ennek az aktualitásnak egy másik vetülete is; a kettő között ugyanolyan szoros a kapcsolat, mint Szabó Lajos szeizmografikus érzékenysége és a korszellem között. Korszellemen itt azt az aiónt értem, amelynek *fordulóját* éppen ezekben az évtizedekben, az *Őstörténetben* „evidenciaváltással” jelzett korban éljük. Szabó Lajos szellemtörténeti jelentőségét éppen az adja, és szeizmografikus érzékenységének éppen az a végső jellegzetessége, hogy egész egzisztenciája – szellemi és lelki egzisztenciája egyaránt – ennek az aiónfordulónak, ennek az evidenciaváltásnak a jegyében szövődött. Ha e kifejezés pátoszától el tudunk tekinteni, azt mondhatjuk, hogy ennek az aiónfordulónak (ennek az evidenciaváltásnak) egyik megszemélyesítője.

Amit itt mondtam, implikálja, hogy a jelenkort annak a kornak *párhuzamaként* fogom fel, amelybe az „alexandriai pillanat” be volt ágyazva.³

A szocializmus a *kereszténység* szekularizálásának kísérlete. Az oppozíció a *gnózis* szekularizálásának kísérlete.⁴ Kezdeti fázisában: a szocializmussal vagy a szocializmusba való beoltásának kísérlete. Későbbi fázisában pedig: amit Szabó Lajossal megkíséreltünk, vagy megindítottunk: erőfeszítés a gnózis reszakralizálására.

Még külön megvizsgálandó, hogy ez az egész itt vázolt szellemi erőter (tehát szocializmus – gnózis – oppozíció – *metaszimbolizációvá* kristályosodott poszt-oppozíció, és bizonyos mértékben *talán metagnózissá* érlelődő gnózis erőtere) milyen mértékben tekinthető a keresztény gnózis és milyen mértékben a prekriztiánus gnózis paraleljének.

Már Schmitt Jenő Henrik neognózisa is kísérlet volt a gnózisnak a „szocializmusba” (vagy a korszerű anarchizmusba) való beoltására.

¹ In: *Személyiség és Logosz*, 246-248.

² Vö. Szabó Lajos, *Adalékok a halmazelmélet kérdéseire*, uő, *Teocentrikus logika II. Újabb adalékok a halmazelmélet kérdéseire*, valamint *Szemináriumi előadások I. Halmazelmélet és nyelvmatézis*.

³ Az „alexandriai pillanatról” lásd *Szabó Lajosról 8. fejezetét*.

⁴ Az oppozícióról lásd [uo.](#)

A schmitti gnózisban a végtelen (tudat és öntudat) úgy viszonylik a véges tudathoz vagy öntudathoz, mint a Marx által elgondolt szocializmusban az osztály nélküli társadalom az osztálytársadalomhoz (vagy a marxi utópia „kommunizmusa”, vagyis a megvalósult tökéletes szocializmus a „kapitalizmushoz”). Az „oppozíció” minden *nem*-tökéletes szocializmust is a „kapitalizmus” kategóriájába sorolt. Ebben rejlett az intranzigenciája. Korsch a „*Marxismus und Philosophie*”-ban már azt írta: „a szocializmus a maga végcéljában, de a hozzávezető út minden fázisában is folytatólagos (folyamatos) harc a *szabadság* megvalósításáért.” Mi ketten Szabó Lajossal akik az oppozíció spirituális magvát képeztük, a cél és az eszköz szétválaszthatatlanságának elve alapján (úgy, ahogy a „*Vádirat*” marxizmus-kritikájában is deklaráltuk⁵) a szabadságot csak folyamatos spiritualizálásként voltunk hajlandók szabadságnak elismerni, és ennek megfelelően a szocialista mozgalmakban (és méginkább a liberalizmusban) megfogalmazott szabadságtörekvéseket önámításnak, vagy álcázott elnyomó törekvéseknek tekintettük.

Az oppozíció már kiindulási pontjában, tehát ezotérikus-marxista fázisában is a teória és ideológia marxi megkülönböztetését tekintette módszertani alapelvének. A „baloldaliság” kvalifikáló jelzőjét, amelyet a marxista mozgalom és ezen keresztül a XVIII. századi felvilágosodás értékvilágától örökölt, szintén azzal az értelmezéssel fogadta el, hogy annál „baloldalibb” egy állásfoglalás, minél radikálisabban érvényesíti a teóriát az ideológiával szemben. A teória Marxnál az igazság kutatását jelenti, az ideológia pedig a „hamis tudatot”, vagyis olyan „tudatot”, amely az igazság kutatása helyett hatalmi érdeket (Marxnál: „osztályérdeket”) szolgál. A spirituális oppozíció (amit következetesen csak ketten képviseltünk Szabó Lajossal) azt tekintette (szellemi) feladatának, hogy a teoretikus magot kihámozza az ideológikus burokból, *minden* szellemi megnyilvánulásban (ezért szélesedett egyre inkább szellemi érzékenységének köre), de ezt a kritériumot a marxizmus megítélésére is alkalmazta – így távolodott el egyre inkább a marxizmustól, annál is inkább, mivel ez egyre fokozódó mértékben azonosult egzotérikus, „vulgarizált”, popularizált önértelmezésével.

A gnózisban is megtaláljuk azt a feszültséget, ami a teória és ideológia közti feszültségnek felel meg. Itt mint gnózis és pisztisz feszültségével találkozunk vele. Schmitt Jenő Henrik neognózisában ez olykor mint *gondolati igazság* és *mítosz* leegyszerűsített kettőssége jelenik meg. Az eredeti gnoszticizmusban a gnózis és pisztisz kettőssége a kor jellegének megfelelően korántsem jelentkezett ilyen leegyszerűsített formában, inkább tragikus konfliktus jellegét öltötte.

⁵ SZABÓ Lajos – TÁBOR Béla: *Vádirat a szellem ellen*. Budapest, 1991. 49-56.